

УДК 271.222(497.11)-662:323.1(497.115)“1982/...”

Милена АДАМОВИЋ*

ОДНОС СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ ПРЕМА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ**

Апстракт: Једно од битних обележја Српске православне цркве је и политичко деловање. Српска православна црква се током историје, осим верским пословима, бавила и националном политиком. Током ратова од 90-их година па до сада, многи учесници у ратовима су се позивали на Српску православну цркву, тражили подршку, коју су често и добијали. Тако је Црква све време пратила дешавања на Косову и Метохији и учествовала у њима, говорила о важности и значају КиМ за српски народ, и даље оштро се супротстављајући идеји независног Косова.

Кључне речи: Српска православна црква, Косово и Метохија, политика.

„Српска православна црква упутила је апел 1982. године највишим државним органима Србије и федерације, Светом архијерејском сабору и Синоду. Повод за овај апел била су дешавања на Космету. Између осталих, потписали су га и: Амфилохије Радовић, Иринеј Буловић и Атанасије Јевтић. Код власти је овај поступак изазвао бес. Крајем 1983. године у „Православљу“ Атанасије Јевтић почиње објављивање фељтона под називом „Од Косова до Јадовна“, где су детаљно описани напади на Србе на Косову“¹.

„Чувени одлазак Слободана Милошевића на Косово поље 1987. године допринео је да се први комуниста Србије високо уздигне на политичкој сцени“². Дакле, пред крај осамдесетих година Косово је било тема о којој се у Србији највише говорило.

* Истраживач-приправник, Институт за српску културу – Приштина /Лепосавић, mile-na4music@yahoo.com

** Рад је написан у оквиру пројекта *Материјална и духовна култура Косова и Метохије* (Ев. бр. 178028), који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

1 Milorad Tomanić, *Srpska crkva u ratu i ratovi* u njoj, Medijska knjižara Krug, Beograd, 2001, str. 11.

2 Исто, стр. 14.

„Пред прославу 600-годишњице Косовског боја, Српска православна црква је одлучила да мошти кнеза Лазара пребаци у Грачаницу. Током 1988. године његове мошти пронете су кроз: Зворничко-тузланску, Шабачко-ваљевску, Шумадијску и Жичку епархију и биле су дочекане од великог броја људи“³.

Емпиријска евиденција створена до средине 90-их година прошлог века за просторе српског православља дозвољавала је аргументовану констатацију о обнови религиозности. Неки индикатори конвенционалне религиозности пружају уверљиве аргументе о ревитализацији религије, како у укупном становништву Србије, тако и у неким већим регионима, који су били предмет јавномњењских и социолошких емпиријских истраживања⁴.

„У периоду од 1975. до 1980. године религиозност становништва Србије без Косова кретала се око 25%, а у периоду 1991. до 1993. године око 42%“⁵. „Раширеност позитивне конфесионалне идентификације у деветој деценији прошлог века достигла је вероватно своје крајње тачке: према попису становништва од 1991. године, у Београду је било 88,6% људи који су се препознали у конфесионалним терминима, у Србији 92,8%, у Црној гори 94,3%, на Косову и Метохији чак 98,4%, а у браничевском округу 96,7%“⁶. Зауостављен је тренд даљег опадања проширености религијског понашања, а појављују се и извесни, али само почетни, знаци ревитализације практиковања обреда из садржаја актуелног религијског понашања, и нешто приметнији знаци ревитализације религијских веровања.

Традиционална везаност људи за религију и цркву није никада ни била у тој мери доведена у питање да би се могло говорити о неком спектакуларном повратку обредима традиционалне природе, мада из ових истраживања примећујемо знаке ревитализације.

Још у децембру 1990. године „Православље“ објављује текстове једног јеромонаха (касније епископа) и једног ђакона, касније свештеника, где се политичка атмосфера у Србији сматра неподношљивом. Поводом демонстрација 1991. године, опет се чуо критички глас јеромонаха који подржава опозицију, а критикује власт.

Пролећно заседање Сабора Српске православне цркве 1993. године доноси Меморандум којим се осуђују владајуће партије у Србији и Црној Гори као наследнице комунистичке методологије. Сабор сматра да оне не допуштају демократски дијалог и да не дају место Цркви које јој припада.

3 Исто.

4 Mirko Blagojević, „Religijske promene u postkomunizmu – slučaj pravoslavlja na primeru tranzitnih društava Srbije i Crne Gore i Rusije“, *Filozofija i društvo* XXII-XXIII, 2003, 249.

5 Пантић Драгомир, „Промене религиозности грађана Србије“, *Социолошки преглед*, бр. 1-4, Институт друштвених наука, Београд, 1993.

6 Mirko Blagojević, *navedeno delo*, str. 249.

Сабор је тражио да власт одступи и уступи место бољима. Српска православна црква у јесен 1995. повлачи потпис патријарха Павла са документа којим се Слободану Милошевићу даје овлашћење да преговара у Дејтону.

Врх Православне цркве подржава захтеве опозиције и студената у току демонстрација 1996/1997. Године 1998, Сабор Српске православне цркве инсистира да власти у Србији немају право да преговарају о Космету са Западом.

Трагично стање Српске православне цркве на Косову и Метохији од јуна 1999. године до данас

„Када је Влада из Београда коначно прихватила план Међународне заједнице о размештању КФОР-а (НАТО-снаге за Косово) и повлачењу снага ВЈ и МУП-а потписивањем Кумановског споразума 1999. године, међу српским народом завладала је права пометња и паника. У току неколико дана повлачења Југословенске војске, заједно са снагама безбедности, Косово и Метохију је напустио и знатан број Срба. То се догодило при долажењу КФОР-а и повратку Албанаца“⁷. Свештенство и монаштво је апеловало на народ да остане у својим домовима где год је то могуће и давало је несеквичан пример, остајући на својим парохијама и у својим манастирима. За Србе на Косову и Метохији постајало је све јасније да је реч о капитулацији и страшном поразу, за које ће наредних месеци крваву цену плаћати Срби који су одлучили да остану у својим домовима и на својој матичној земљи.

Скоро сви Срби из Ђаковице напустили су своје домове већ првих дана. Последњи Срби у Ђаковици окупили су се око мале парохијске цркве Успења пресвете Богородице у познатој, старој Српској улици, где је након неколико узастопних евакуација преостало само пет српских старица, које и данас живе у потпуној изолацији, под заштитом КФОР-а. Ових пет старица остаће запамћене као пример храбрости и хришћанске вере у овом трагичном периоду историје Косова и Метохије. Известан број српских грађана Ђаковице је нестао без трага и гласа, и по сведочанствима више очевидаца, били су одведени у приватне логоре ОВК, где су неки од њих мучени и одмах погубљени.

ОВК је упала у манастир Девич 13. јуна и остала је у њему до 16. јуна, пре доласка француског КФОР-а, и она је тамо 3 дана пљачкала манастир и малтретирала монахиње. Право је чудо Божје да нико није теже повређен у том дивљању, и да манастир није сасвим порушен, мада је оштећена црква, лупане су иконе и оскрнављен је гроб св. Јоаникија Девичког⁸.

7 Tomanić Milorad, navedeno delo, str. 166.

8 <http://www.srpskadijaspora.info/vest.asp?id=3773>

Иако су представници међународне заједнице настојали да ова злодела прикажу као спонтану освету Албанаца, било је све очигледније да је реч о организованим злоделима насиља које су чинили припадници ОВК, који настављају да делују као низ криминалних банди под утицајем моћних породица. Ништа се стање није поправило са тзв. „демилитаризацијом“ ОВК-а и њеним трансформисањем у тзв. „Косовски заштитни корпус“. Ово се нарочито види у процесу уништавања српских православних цркава, од којих је већина веома стручно минирана и разрушена. Међународна мисија не само да није ефективно заустављала ова дела насиља, већ најчешће није ни спроводила истрагу, тако да се све више добијао утисак да је Албанцима остављено на вољу да осветом и насиљем испоље свој гнев и бес над Србима.

Уништење српских православних цркава и манастира, затирање гробаља и културних споменика, део је једне шире албанске стратегије, чији је циљ да се промени, не само демографски, већ и културноисторијски идентитет Покрајине. У овом нечасном делу крађе историје и културе албански муслимани су јединствени, а већ одраста млада генерација косовских Албанаца која има чврсто уверење да су Патријаршију, Дечане, Грачаницу и друге српске православне светиње подизали неки други, измишљени ликови нове косовске историје. Додајмо уз ово да су албански терористи покушавали више пута да минобацачким гранатама гађају манастир Дечане (два пута) и Пећку патријаршију (једанпут)⁹.

Узроци оваквих дешавања

Према мишљењу Српске православне цркве, постоје два узрока оваквих дешавања на Косову и Метохији. „Први узрок је одрицање Срба од Бога Живога које повлачи губитак националног идентитета, што се нарочито масовно дешавало у току комунистичке окупације. Други узрок је вековно насиље Албанаца над Србима. И један и други процес имали су као последицу исељавање Срба са Косова и Метохије“¹⁰.

Црква каже да они који су могли да промене нешто нису предузели потребне мере. Док су били на власти, комунисти су спречавали да се ишта промени на Косову и Метохији, јер су помагали Албанцима у њиховим намерама да етнички очисте ту територију и настављали су оно што су чинили Турци. Они којима је било јасно шта се збива били су у страху од владајућег режима. „Да су се Срби искрено вратили својој вери, окренули

9 http://www.novosti.rs/dodatni_sadrzaj/clanci.119.html:276219-Koren-srpskog-bi263a

10 Зоран Павловић, „Одбрана Косова и Метохије“, *Православље* – часопис Српске патријаршије, рубрика „Косовски завет“, број 984, 15.03.2008.

би се молитви, не би ли им Господ дао снагу и мудрост да изнађу најбоље решење за одбрану Косова и Метохије¹¹.

Такође, Црква сматра да она није имала одговарајуће место у друштву када је требало да се спречи освајање Косова и Метохије, и самим тим њен глас није могао да допре до већине народа. Тако огромна већина Срба није могла да схвати на прави начин зашто су Косово и Метохија толико битни Србима, па самим тим народ није ни био спреман за одбрану. Косово и Метохија није обична територија, као било који други део Србије, већ област која има бескрајно већу важност од сваке друге. На том месту је био центар Српске цркве, на том малом простору има око 1300 хришћанских светиња, а та област је најбитнија зато што је ту створен Косовски завет, који је током дугих векова турске окупације био духовна храна српском народу, путоказ ка данима слободе. Ни социјалисти, ни њихови демократски наследници, нису том питању посвећивали пуно пажње.

Црква је огорчена због тога што не само да није заступљено хришћанско виђење косовског проблема и хришћанско решење за цео народ, па и Косово и Метохију, већ су се медији у потпуности предали антихришћанском духу Запада. Док су тако радили Срби, Албанци су развијали своја национална осећања и свест о својој борби.

Ни у школском систему није урађено много тога. „Црква сматра да је најпре требало да се праве пројекти који би имали за циљ образовање и васпитање омладине у православном духу, да се организују семинари о хришћанском смислу Косова и другим националним темама“¹².

Нажалост, народ данас, осим изузетака, које чине верски, образовани људи, није рашчистио шта је то за шта се бори, по коју цену је спреман да се бори, и на који начин треба да се бори.

Литература

- Blagojević 2003: М. Blagojević, *Religijske promene u postkomunizmu – slučaj pravoslavlja na primeru tranzitnih društava Srbije i Crne Gore i Rusije*, pregledni članak, Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd.
- Павловић 2008: З. Павловић, „Одбрана Косова и Метохије“, *Православље* – часопис Српске патријаршије, рубрика „Косовски завет“, број 984, 15.03.2008.
- Пантић 1993: Д. Пантић, „Промене религиозности грађана Србије“, *Социолошки истраживања*, бр. 1-4.
- Рибич 2005: В. Рибич, *Подељена нација: српски национализам и политички сукоби у Србији 1990-2000*, Српски генеалогички центар, Београд.

11 Исто.

12 Исто.

Tomanić 2001: M. Tomanić, *Srpska crkva u ratu i ratovi u njoj*, Medijska knjižara „Krug“, Beograd.
<http://www.srpskadijaspora.info/vest.asp?id=3773>
http://www.novosti.rs/dodatni_sadrzaj/clanci.119.html:276219-Koren-srpskog-bi263a

Milena ADAMOVIĆ

RELATIONSHIP OF THE SERBIAN ORTHODOX CHURCH TOWARD KOSOVO AND METOHIA

Summary

The author emphasises the fact that Kosovo-Metohian Serbs, together with their church, remain sharply opposed to the idea of independent Kosovo any longer, which would lead to the complete disappearance of Serbian people from these historical, spiritual, and cultural areas.

In addition, besides its spiritual work, a special task of the Serbian Orthodox Church is a constant maintenance of awoken consciousness of the whole Serbian people including world publicity on the importance of Kosovo and Metohia as a cradle of spirituality, culture, and history of one European people, which was in all circumstances at the side of western democratic states.

Key words: Serbian Orthodox Church, Kosovo and Metohia, politics.